

broda. Brodovi su zakasnili stići na odredište. Prilikom iskrcaja sanitarna inspekcija je po službenoj dužnosti pregledala robu i ustanovila da je pokvarena, i da ne valja za ljudsku hranu. Kupac je odbio primitak robe i tuži prodavaoca i brodara za naknadu štete.

Sud je odbio tužbeni zahtjev iz slijedećih bitnih razloga:

U postupku je ustanovljeno da konzervirane rajčice mogu biti upotrebljive za ljudsku hranu otprilike najmanje godinu dana. Brodovi su doduše zakasnili, ali to njihovo zakašnjenje, koje je prouzrokovano sporošću, nije bilo odlučno za kvar robe. Zakašnjenje je naime bilo relativno kratko, pa da je roba bila u takvom stanju da je mogla trajati godinu dana, ne bi se, unatoč zakašnjenju brodova, pokvarila. Sud je odbio i prigovor tužiteljev da nije na kontradiktorni način ustanovljen kvar robe, jer da utvrdjivanju on nije bio prisutan. Kako je iz spisa proizlazilo, stanje robe utvrdila je sanitarna inspekcija po službenoj dužnosti. Sud smatra da ovakvo utvrdjenje obvezuje stranke iz ugovora, bez obzira da li su kod utvrdjivanja bile prisutne ili nisu, pa i da li su bile pozvane da prisustvuju.

/DMF 1963, str.554/

B.J.

KASACIONI SUD ITALIJE

Presuda od 27.X 1961.

Soc. Adriatica di Navigazione c/a Heris

Predaja tereta neovlaštenoj osobi - Teretnica - Teretnica je kauzalni a ne apstraktni vrijednosni papir i kao takav vezan je s odredbama ugovora o prijevozu - Brodar je odgovoran krcatelju ako preda teret osobi koja mu ne prezentira teretnicu, pod pretpostavkom da je u teretnici navedeno da će se teret predati samo uz predočenje teretnice - Pod ovim uvjetom krcatelj je legitimiran na tužbu i ako ne prezentira teretnicu - Za izručenje tereta neovlaštenoj osobi brodar odgovara neograničeno - Teretnica može sadržavati i uvjete ugovora o prijevo- koje obvezuje brodara prema krcatelju

Nakon ukrcaja tereta brodar je, na zahtjev krcatelja, izdao teretnicu koja je glasila po naredbi treće osobe /kupca robe/. Na odredištu zapovjednik je robu predao kupcu, ali nije

tražio da mu se prezentira teretnica. Kupac nije ni imao teretnicu, jer robu nije platio, pa mu je prodavalac nije ni uručio. Krcatelj tuži brodarka za naknadu štete. Spor je došao pred kassacioni sud. Brodarka se brani slijedećim bitnim razlozima:

U teretnici je bilo navedeno da će se teret predati po naredbi treće osobe, različite od krcatelja, pa je bio ovlašten samo toj osobi predati robu, odnosno osobi na koju ona prenese svoja prava. Činjenica što je u samoj teretnici bilo navedeno da će se teret predati uz predočenje teretnice, nije oduzimala ovo brodarko pravo, jer u tom slučaju teretnica je samo obična isprava za identifikaciju primaoca. Osim toga krcatelj nije ni legitimiran na tužbu, jer je teretnica glasila po naredbi treće osobe. Nadalje navodi da je tužitelj, pri likom zahtjeva za izručenje tereta, bio dužan prezentirati teretnicu. Na koncu ističe da je njegova odgovornost, u koliko bi i postojala, ograničena na 200.000 Lit. po jedinici tereta kao što je to predviđeno u ugovoru o prijevozu stvari morem.

Sud je obvezao brodarka na naknadu štete u punom iznosu, ne priznajući mu pravo da ograniči svoju odgovornost po načelima ugovora o prijevozu stvari morem.

Razlozi suda uglavnom su slijedeći:

Netačno je stajalište tuženika koji teretnici daje značaj potpuno samostalne isprave nezavisno o ugovoru o prijevozu. Treba međjutim razlikovati apstraktne od kauzalnih vrijednosnih papira. Teretnica, po svojoj prirodi, spada u ovu drugu grupu, pa je vezana i s ugovorom o prijevozu. Odredbe ovoga ugovora mogu biti sadržane i u samoj teretnici. Teretnica dakle ima dvije bitne karakteristike: ona predstavlja robu i služi kao dokaz o zaključenom poslu. Prema tome ako je u teretnici bila navedena klauzula da je brodarka dužan predati teret samo uz njenu prezentaciju, on, u odnosu prema krcatelju, nije smio predati teret bez traženja teretnice, pa je krcatelj, dosljedno tome, imao pravo zahtijevati da mu se povрати teret.

Pozivanje tuženika na propise mjeničnog prava, prema kojima je tužitelj morao prezentirati teretnicu takodjer kako tu smatra, nije opravdano. Propis mjeničnog prava ima svoj razlog u tome da bi se izbjeglo da mjenični dužnik dva puta plati istu svotu: jednom tužitelju bez mjenice, a drugi put zakonitom imaoću mjenice. U odnosima iz teretnice ta opasnost ne postoji. U mjenično-pravnim odnosima postoji dvostruki odnos: iz osnovnog posla i odnosa iz mjenice, čega u odnosima iz teretnice nema. U dokaz toga stajališta navodi sud da se može dogoditi da bude izdano više originala teretnice, pa će se brodarka osloboditi odgovornosti ako dokaže da je teret predao zakonitom imaoću jednoga originala teretnice. Pojedini zakoniti imaoći ostalih originalnih primjeraka teretnice raspravljaju svoje odnose nezavisno od brodarka prema pravu koje u konkretnom slučaju medju

njima dolazi do primjene.

Što se tiče navoda broдача da on ima pravo ograničiti svoju odgovornost, sud smatra da se pravo na ograničenje odnosi samo na gubitak i oštećenje robe, a ne i na njeno izručenje neovlaštenoj osobi. Broдар se za svoje stajalište poziva na Konvenciju o teretnici od 1924., koja se, u ovom pogledu, šire tumači. Ne ulazeći u pitanje tumačenja konvencije, sud na ovaj navod broдача odgovara da bi za primjenu konvencije trebalo da su se stranke u ugovoru na nju izričito pozvale. Budući da to nisu učinile, primjenjuje se talijansko pravo, premda prihvaćanje načela konvencije treba, u ovom pogledu, tumačiti u užem smislu. Kako pak talijanski Zakonik o plovidbi ograničenje veže samo na gubitak i oštećenje tereta, to treba, kao supsidijarno pravno vrelo, primijeniti **propise** građanskog prava, koji propisuju neograničenu odgovornost. Sud naime smatra da predaja robe neovlaštenoj osobi nije isto što i gubitak, jer ne prihvaća mišljenje nekih pisaca da se riječ "gubitak" ne odnosi samo na materijalno nego i na juridičko značenje.

/Dir.Nav.1962, str.45/

B.J.

Bilješka.- U gornjem sporu bitno je pitanje da li se klauzula u teretnici broдар obvezuje samo njenom zakonitom imaoču ili i krcatelju kome je teretnica uručena. To se konkretno odnosi na klauzulu da će teret biti predan samo uz prezentaciju teretnice. Sud je taj problem riješio dajući teretnici kauzalni karakter, i to tako da ona, u opsegu koji po svom sadržaju dolazi do primjene, predstavlja i prijevozni ugovor. Ne ulazeći u detaljnu analizu pravnih razloga suda, čini nam se da se to stajalište može iz praktičkih razloga i prihvatiti, premda nije nipošto sigurno da bi i drugi sudovi zauzeli isto stajalište. Točno je da je teretnica kauzalni vrijednosni papir i da služi kao dokaz o prijevoznom ugovoru. To međjutim nužno ne dovodi do zaključaka do kojih je došao sud u gornjoj presudi. Po prirodi same stvari teretnica je prvenstveno vrijednosni papir koji predstavlja robu. U odnosu na ovaj karakter, njen element prijevoznog ugovora poprma sekundarno značenje. Elementi prijevoznog ugovora naročito ne dolaze do primjene u odnosu na elemente vrijednosnog papira ako se s jedne strane radi o krcatelju koji u teretnici nije nikako naveden, a s druge strane o primaocu navedenom u teretnici. Ako je krcatelj u teretnici kao primaoca naveo treću osobu, sva prava koja iz teretnice proizlaze odnose se na primaoca, a ne na krcatelja, jer to proizlazi iz teretnice kao vrijednosnog papira. Do ovog zaključka dolazi se i tumačenjem ugovorne volje stranaka. Krcatelj je, kao ugovorna stranka broдача. u teretnici označio

trećeg vjerovnika, pa mora poštivati i sve posljedice koje iz toga proizlaze. Teško bi bilo, polazeći sa stajališta gornje presude, razlikovati koje se od pojedinih klauzula teretnice odnose na krcatelja, a koje na osobu koja je u njoj označena kao vjerovnik. Polazeći ovim putem mogli bi doći do slijedećeg zaključka: Klauzule u teretnici, koje brodaru nameću posebne dužnosti, ne odnose se na krcatelja kao takvog, nego na osobu koja je u njoj označena kao primalac. To bi, u gornjem slučaju, značilo da krcatelj nije imao prava postaviti odnorni zahtjev prema brodaru. Taj bi zahtjev pripadao osobi koja je u teretnici navedena kao primalac, i po čijoj naredbi se teret imao predati. Konkretno, da je ta osoba trećem indosirala teretnicu, imala bi pravo brodaru postaviti pitanje zašto je predao teret bez prethodnog traženja prezentiranja teretnice.

Uz ovo pitanje postavlja se odmah i drugo: da li je brodar, i bez navedene klauzule, bio dužan predati teret bez prezentacije teretnice, samo na osnovi materijalne legitimacije osobe ovlaštene na preuzimanje tereta. Sigurno se može reći samo jedno: ako ga preda, može zahtijevati osiguranje za slučaj da mu se naknadno pojavi neka treća osoba s teretnicom. Naš je zakon o ugovorima o iskorištavanju pomorskih brodova ovo pitanje izričito riješio samo za slučaj predaje tereta prije dolaska broda na odredište /čl.24,25,26 i 69/, pa za ostale slučajeve mora odgovor dati judikatura.

Ovo pitanje je važno upravo za sporove kao što je gornji. Ako se naime u teretnici navede odnosna klauzula, tada brodar ne bi nikad smio predati teret bez prezentacije teretnice, pa ni uz prethodnu prezentaciju drugih - privremenih dokumenata.

Iz ovdje navedenog proizlazi koliko poteškoća i nesigurnosti može biti skopčano s nejasnim klauzulama u teretnici, pa tom pitanju u praksi treba posvetiti punu pažnju. Situacija je kudikamo jednostavnija kada se teretnica izda po nalogu krcatelja koji je tada i sam direktni vjerovnik iz teretnice. Ovakvim izdavanjem ne samo da je brodareva pozicija bitno jasnija, nego se štite prvenstveno i interesi krcatelja kao prodavaoca, a kupac nije u nijednom slučaju doveden u teži položaj od onoga u kojem bi bio da je teretnica direktno na nje ga izdana. Kupac će steći prava iz teretnice kad udovolji svojim obvezama prema prodavaocu, i to putem indosiranja teretnice sa strane prodavaoca na njegovo ime. Prodavalac ne mora indosirati teretnicu, i uvijek ostaje direktni vjerovnik prema brodaru sve dok mu kupac ne isplati kupovninu, ili inače ne udovolji svojim drugim ugovornim obvezama.

Dok se o prvom pitanju može zastupati jedno ili drugo mišljenje, čini nam se da se stajalištu koje je sud zauzeo u drugom ne može u njegovoj negativnoj ocjeni uopće postaviti

bilo koja sumnja. Drugim riječima: teretnica je izdana po naredbi treće osobe. Brodar je, irelevantno dali opravdano ili ne, izdao teret bez povlačenja teretnice. Naknadno se pojavljuje krcatelj i traži da mu brodar povрати ukrcani teret, a da ujedno nije povratio teretnicu. Pod normalno predvidivom sljedeću događaja trebalo je očekivati da će teretnica doći u ruke osobe koja je u njoj označena kao primalac, i da će ona prema brodaru postaviti zahtjev da joj se teret uruči. Nije nipošto isključeno da je teretnica već u vrijeme podnašanja tužbe došla u ruke trećega. Brodar se od ove opasnosti može osigurati samo tako da zahtijeva od krcatelja da mu povрати originale teretnice. Stajalište suda da ne postoji opasnost, kao u mjeničnom pravu, da brodar dodje u priliku da odgovara imaocu teretnice ako dokaže da je teret povratio krcatelju, nije, po našem mišljenju, opravdano. Čim je naime treći došao u posjed teretnice, on na temelju nje stječe direktan zahtjev prema brodaru, koji je zahtjev nezavisan od ugovora o prijevozu. Taj je zahtjev, medju ostalim, osnovan i na ugovornom odnosu brodara i krcatelja, jer su se oni sporazumjeli da će brodar predati teret osobi koja je u teretnici legitimirana. Kada je pak ta osoba primila teretnicu, ima pravo zahtijevati, na temelju principa dobre vjere, a u skladu s načelima vrijednosnih papira, da brodar izvrši svoju obvezu. Ova je situacija, uostalom potpuno ista kao i u mjeničnom pravu, a proizlazi iz osnovnih principa pravne prirode vrijednosnih papira. Na osnovi ovih razloga, mislimo, da je brodar u gornjoj presudi bio u pravu kad je od krcatelja zahtijevao vraćanje originala teretnice. Kao izlaz iz ove situacija, u slučaju potrebe, postoji put amortiziranja isprava, ili davanja odgovarajućeg jamstva. Činjenica, koju navodi sud u potkrijepu svoga stajališta, da, prema propisima pomorskog prava, brodar biva oslobođen dužnosti predaje tereta drugim imaocima originala teretnice, ako dokaže da ga je predao samo jednom od njih, ne može ništa promijeniti na ovoj okolnosti. To načelo pomorskog prava proizlazi kao logična posljedica okolnosti da se u praksi izdaje više primjeraka teretnice, čega u mjeničnom pravu nema. Pravno se to načelo temelji na izričitom propisu i treba ga, u skladu s principima mjeničnog prava, shvatiti kao iznimku, na osnovi koje se ne mogu izvoditi zaključci u pravcu kako to čini gornja presuda. Uzgred napominjemo da nam izgleda čudno što tužitelj nije mogao prezentirati teretnicu i premda je tvrdio da je nije uručio kupcu. Već je ta okolnost, barem načelno, morala upozoriti sud da nešto u tom pogledu nije u redu, pa da mora biti oprezan. Izgleda da brodar zbog ovog razloga u konkretnom slučaju nije pretrpio nikakve štete, ali to nipošto ne znači da će svaki put tako morati i biti.

Što se pak tiče brodarevog prava na ograničenje odgovornosti za predaju tereta neovlaštenoj osobi, to je pitanje u teoriji i praksi zaista sporno. Zastupa se i jedno i drugo stajalište. Sada se problem rješava na međunarodnom planu u okviru CMI-a.